

Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı*

Ayla Oğuş
Yardımcı Doçent
İzmir Ekonomi Üniversitesi
Ekonomi Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada büyüme-gelir dağılımı ilişkisinin zaman içerisinde belirgin farklılıklar gösterip göstermediği araştırılmaktadır. 1960-1975 ve 1985-1999 dönemleri için yapılan analizlerde Gini katsayısı ve büyüme arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. İlk öğretime katılma ve doğurganlık oranı iki dönemde de büyüme üzerinde belirleyicidir. Son dönem için lise ve sonrası eğitime katılma oranları, büyüme üzerinde önemli bir etki göstermeye başlamıştır. Dünya ülkeleri için her iki dönemi kıyasladığımızda, genel olarak, gelir dağılımında geliri en yüksek yüzde 20’lik kesimin lehine ve diğer kesimlerin aleyhine bir bozulma yaşandığını görmekteyiz. Türkiye bu dönemde gelir dağılımında bir bozulma yaşamamış fakat reel gelirlerin zaman içerisinde değişimi incelendiğinde, Türkiye’de özellikle kentlerde yüksek reel gelir kaybı gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gelir dağılımı, büyüme, hanehalkı gelir anketleri, gini katsayısı

ABSTRACT

In this paper, we study whether the relationship between income inequality and growth changes over time. We analyze and compare two time periods, covering 1960-1985 and 1985-1999. Primary school enrollment and fertility rates are found to be significant determinants for growth in both time periods. In the later period, enrollment in higher and tertiary education have become important determinants of growth. We cannot find a statistically significant relationship between inequality and growth in either time period. When we compare other economies, we see a worldwide change for the benefit of the upper quintile at the cost of the rest of the population in the last fifteen years. In Turkey, income distribution has not deteriorated in this period but substantial losses in real incomes have been realized.

Keywords: Income distribution, growth, income surveys, gini coefficient

* Ön çalışmalarım sırasındaki katkıları için Oğuz Esen’e, bulmakta zorlandığım verileri temin etmekteki katkıları için Can Erbil’e şükran borçluyum.

Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı

I. Giriş

Türkiye, 1980’li yıllarda, önemli miktarda dış destek sağlayarak, istikrar programıyla eşanlı bir serbestleşme programını uygulamaya koymuştur. Neoliberal modelin önermeleriyle tutarlı olan bu program çerçevesinde önce dış ticaret, daha sonra yurtiçi finansal piyasalar, daha sonra da yabancı sermaye hareketleri serbestleştirilmiştir. 1980’li yılların ilk döneminde ortalama % 6,4 olan büyüme hızı, 1988-1989 yıllarında % 1,6’ya gerilemiştir. 1989 yılında yabancı sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesiyle, 1989 sonrası dönemde ekonominin makro düzeyde performansı, büyük ölçüde sermaye giriş ve çıkışlarına bağlı bir duruma gelmiştir. Körfez savaşını izleyen durgunluğa rağmen 1990-1993 döneminde ortalama yıllık büyüme hızı % 5,2 olarak gerçekleşmiştir. 1994 krizinin etkisiyle, milli gelir yaklaşık % 5,5 daralmış, ancak kriz kısa süreli, toparlanma ise hızlı olmuştur. 1995-1997 yılları arasında gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarındaki patlamanın yarattığı olumlu dış mali koşullar Türkiye’ye de yansımış; 1995, 1996 ve 1997’de büyüme hızı, sırasıyla, 7,2, 7,0 ve 7,5 olarak gerçekleşmiştir. 1998 yılında net sermaye akımlarının negatife dönmesi, Rusya krizinin etkisi ve sıkı maliye politikaları ile büyüme hızı % 3,1’e düşmüştür. 1999 depremi ve kamu maliyesindeki sorunlar nedeniyle ekonomi % 4,7 daralmıştır. 1999 yılı sonunda uygulanmaya başlanan IMF-destekli istikrar programlarının ilk yılındaki % 7’lik büyümeyi Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri izlemiş, milli gelir 2001 yılında % 9,4 oranında küçülmüştür. 2002 yılında Türkiye ekonomisi yeniden bir büyüme sürecine girmiş, milli gelir % 7,8 büyümüştür.

Bu dönemde 1987, 1994 ve 2002 yıllarında olmak üzere üç ayrı gelir dağılımı çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalarda, gelir dağılımındaki adaletin en çok kullanılan ölçüsü olan Gini katsayılarının sırasıyla 43, 49, ve 44 olduğu ortaya çıkmıştır. 1994 yılında DİE’nin hanehalkı tüketim ve gelir anketine göre, Türkiye’de gelir dağılımı, 1987’ye göre daha bozuktur. 2002 yılı anketine göre ise Türkiye’de gelir dağılımı 1994’e göre düzelme göstermiştir. Anket sonuçları daha ayrıntılı incelendiğinde ise 1987 ve 1994 yılları arasında bütün kesimlerin toplumun en zengin yüzde 5’lik kesimine gelir aktardığı bir tablo ile karşılaşmaktadır. 1994 ile 2002 yılları arasında ise toplumun en zengin yüzde 20’lik kesiminin toplam gelirden aldığı pay düşerken, diğer kesimlerin aldığı payların arttığı görülmektedir.

Türkiye’nin izlediği istikrarsız büyüme rotasının gelir dağılımını etkilediği açıktır. Bu durumda Türkiye’deki gelir eşitsizliği Türkiye’nin büyüme potansiyelini ne derece etkilemektedir sorusu önem kazanmaktadır. Bu çalışmada büyümenin gelir dağılımı ve gelir dağılımının

büyüme üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin zaman içindeki değişimini araştıracağız ve bulgularımızı Türkiye’deki gelir dağılımı-büyüme ilişkisine ışık tutmak için kullanacağız.

İlk olarak, ikinci bölümde ekonomide büyüme-gelir dağılımı ilişkisini gözden geçireceğiz ve amprik bulguları değerlendireceğiz. Üçüncü bölümde çalışmada kullanacağımız veriler hakkında bilgi verdikten sonra dördüncü ve beşinci bölümlerde sırasıyla gelir dağılımının büyüme üzerine etkisi ve büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi ölçmek için yaptığımız ekonometrik çalışmaların sonuçlarını tartışacağız. Altıncı bölümde, Türkiye’de gelir dağılımının zaman içindeki seyrini inceleyeceğiz. Sonuç bölümünde genel olarak gelir dağılımı-büyüme ilişkisi üzerindeki tespitlerimizi değerlendireceğiz ve Türkiye’nin büyüme politikası için öneriler getireceğiz.

II. Büyüme Gelir Dağılımını Nasıl Etkiler?

Tüm ekonomik teoriler büyüme ve gelir dağılımına ilişkin önermelere sahiptir. Klasik iktisatçılara göre büyümenin itici gücü, tasarruflardır. Yüksek kar oranları sermaye birikimine, bu da daha fazla yatırıma yol açar. Yatırım düzeyi tasarruf oranları tarafından belirlendiğinden, gelirin kapitalistlerden, işçi sınıfına doğru yeniden dağılımı tasarruf oranlarını azaltacağından ekonomik büyümeyi yavaşlatacaktır. Sonuç olarak söz konusu yaklaşıma göre büyüme ve gelir dağılımı arasında bir karşıtlığın ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu sonuç büyük ölçüde neoklasik okul tarafından da kabul edilmiştir.

Keynes (1936), eşitsiz bir gelir ve servet dağılımının tam istihdamın sağlanmasını engelleyeceğini ileri sürmüştür. Keynes’e göre, gelirin yeniden dağılımını sağlayacak önlemler tüketim eğilimini artırarak büyümeyi pozitif olarak etkileyecektir.

Klasik okula bir diğer eleştiri de Kalecki’den (1971) gelmiştir. Yatırım harcamalarının kar oranlarına ve kapasite kullanım oranına bağlı olduğu, mark-up fiyatlamanın yapıldığı varsayımları altında, toplam talep ve gelir dağılımı ekonomik büyümeyi belirleyecektir. Gelirin ücretler lehine yeniden dağılımı atıl kapasitenin varlığı halinde ekonomik büyümeyi artırır.

Keynezyen ve Kalecki modelinin tam tersi olarak, içsel büyüme modeli gelir yoğunlaşmasının büyümeyi negatif yönde etkilediği savını ortaya koymuştur. İçsel büyüme modeline göre, öncelikle gelir dağılımını düzeltmek için alınacak önlemler; özel beşeri ve fiziki sermaye birikimini olumsuz etkileyecektir.

Son yirmi yılda, gelişmekte olan ülkelerin mal ve sermaye piyasalarını serbetleştirip, küresel piyasalarla daha fazla bütünleşmeleri; bir yandan bu politikaların ekonomik büyüme performansına etkileri konusunda tartışma başlatmış ve bu konuda çok ampirik araştırma yapılmıştır. Diğer yandan, ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi de ayrı bir tartışma konusu olmuştur.

Gelişme iktisatında Kuznets Hipotezi olarak bilinen önermeye göre, ekonomik gelişmenin ilk aşamalarında gelir eşitsizliği artma eğilimindeyken, ekonomik gelişmeyle birlikte gelir eşitsizlikleri azalma eğilimine girer. Ancak, yapılan ampirik testler Kuznets hipotezini doğrulamamış, büyümenin şu ya da bu şekilde gelir dağılımını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, ekonomik büyüme gelir dağılımına karşı yansızdır (Ghura, Leite ve Tsangarides, 2002).

Politik ekonomistlerin yaklaşımı daha farklı olmuştur. Perotti (1992) eşitsizliğin, büyümeyi düşüreceğini çünkü eşitsizliğin, yoksulların krediye ulaşım olanaklarını kısıtlaması nedeniyle yatırımı ve dolayısıyla büyümeyi olumsuz olarak etkileyeceğini savunmuştur. Alesina ve Rodrik (1994) eşitsizliğin, hükümetlerin sosyal harcama gereksinimlerini artırması nedeniyle, vergilerin artmasına sebep olacağını ve bu nedenle de büyümeyi olumsuz olarak etkileyeceğini ileri sürmüştür. Fakat sosyal harcamalar da zamanla eşitsizliği azaltacağından, vergiler düşerek büyüme uyarılacaktır.

Ampirik olarak farklı zenginlik düzeyindeki ülkeler bağlamında, gelir eşitsizliğinin büyümeyi farklı şekilde etkilediği gözlemlenmiştir. Eğer gelir eşitsizliği, vergilerin artmasına sebep oluyorsa, bir başka deyişle devlet sosyal bir devletse, eşitsizlik büyümeyi azaltacaktır. Eğer, devlet sosyal bir devlet değilse ve eşitsizlik vergilerin düşmesi ile sonuçlanıyorsa, eşitsizlik büyümeyi artırabilir. Eşitsizlik, vergi oranı sabit kabul edilirse, büyümeyi negatif olarak etkiler. Fakat eğer eşitsizlik vergi oranını etkiliyorsa, bu durumda tam tersi bir etki gözlemlenebilecektir.

Dollar ve Kray (2001), nüfusun en yoksul yüzde yirmilik kesiminin gelirinin ortalama gelirle oransal olarak değiştiğini göstererek, ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında bir korelasyon olmadığını, ekonomik büyümenin yalnızca bu kesimin mutlak gelirini etkileyeceği sonucuna ulaşmıştır. Büyümenin nüfusun en yoksul kesiminin gelirini artırdığı tespitinden hareketle yazarlar, iyi yönetim, mali disiplin ve dışa açıklık politikalarının yoksulluğu

azaltacağını ileri sürmektedirler. Weisbrot, Baker, Naiman ve Neta (2000), sözkonusu neoliberal politikaların büyümeyi sağlamadığını, ekonomik büyümeden toplumun en yoksul kesimleri bir yana ücretli kesimlerinin de pay alamadığını göstermiş, ayrıca Dollar ve Kray'ın ekonometrik bulgularının sağlam olmadığı savını ileri sürmüştür.

Özet olarak, araştırmacılar, gelir dağılımı ile büyüme arasındaki ilişki konusunda bir uzlaşmaya varamamışlardır ve ortaya çıkan sonuçların, verilerin kalitesinden ve kullanılan örneklemeden etkilendiği düşüncesi hakim olmuştur.

Son dönemlerdeki önemli ampirik çalışmalar arasında Alesina ve Rodrik (1994) ve Persson ve Tabellini (1994) verilebilir. Alesina ve Rodrik (1994)'de 1960-1985 dönemi için kişi başına GSYİH büyüme oranını, dönembaşı kişi başına GSYİH, ilk öğretime katılma oranı ve Gini katsayısına ilişkilendirdiklerinde, gelir dağılımı ve büyüme arasında bir negatif ilişki bulunduğunu göstermiştir. Persson ve Tabellini (1994), değişik ülkelerden oluşan örneklerle benzer sonuçlar elde etmiştir.

Weede (1997), Persson ve Tabellini (1994) ve Alesina ve Rodrik (1994)'in bulgularını sorgulamış, bu çalışmalarda kullanılan örneklemelerin yüksek ölçüm hatası içeren verilerden etkilendiğini göstermiş ve gelir dağılımı ve büyüme arasında bir ilişki olmadığını savunmuştur. Aynı soruna yönelik olarak yapılan en kapsamlı çalışma Deininger ve Squire (1996) tarafından yapılmıştır. Söz konusu araştırmacılar, gelir dağılımı ile ilgili birçok veriyi toplayıp, kalite kontrolünden geçirmiş ve bir bilgi bankası oluşturmuştur. Deininger ve Squire, en doğru sonuçlara ulaşmak için toplumun tüm kesimlerini kapsayan ve hanehalkı yerine kişilerin brüt gelirine dayanan verilerin kullanılmasını önermiştir.

Büyümenin gelir dağılımı üzerinde baskın etkisi olduğu yönünde sonuçlar da oldukça tartışmalıdır. Pardo-Beltran (2002), önceki çalışmalara ışık tutması açısından, hem büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini, hem de gelir dağılımının büyüme üzerindeki etkisini ölçmeye çalışmıştır. Gelir dağılımının büyüme üzerinde etkisi olduğunu fakat bu ilişkinin dinamik olduğunu ve lineer olmadığını savunmuştur. Gini katsayıları ile 60-85 dönemi kişi başına GSYİH büyüme oranları arasında istatistiksel açıdan güvenilir negatif ilişki bulmuştur. Ayrıca büyümenin de gelir dağılımını olumsuz etkilediğini göstermiştir.

Breen ve Garcia-Penalosa (1999) makroekonomik volatilitenin gelir dağılımı üzerine etkisini incelemiş ve volatilitenin Gini katsayısının yükselmesine, en zengin yüzde 20'lik kesimin payını artırıp, diğer kesimlerin payının azalmasına sebep olduğu sonucuna varmıştır.

Doksanlı yılları incelediğimizde dünya üzerinde gelir dağılımının bozulduğunu görmekteyiz (Milanovic 2002). Küreselleşme olgusunun bir sonucu olarak makroekonomik volatilitenin artışı ve bunun gelir dağılımı üzerinde olumsuz sonuçları olduğunu gözlemlemekteyiz (Breen ve Garcia-Penalosa 1999). O zaman gelir dağılımının büyüme üzerindeki etkilerinde zaman içinde değişikliklerin ortaya çıktığı düşünülebilir. Literatürdeki ampirik bulgular arasında bir konsensüs olmadığı için bu sorunun cevabını net olarak bulmak mümkün değildir. Bu çalışmada, aynı yöntemle oluşturulmuş farklı zamanları kapsayan iki örneklemden alınan sonuçlarla zaman içinde bir değişim olup olmadığını araştıracağız.

III. Veriler

Gini katsayıları ve yüzde yirmilik dilimler için gelir dağılımı bilgileri UNDP tarafından oluşturulan World Income Inequality Database (WID)'den alınmıştır. Makroekonomik ve sosyo-ekonomik veriler Dünya Bankası World Development Indicators veri bankasından alınmıştır.

Önceki çalışmalarda 25 yıllık ortalama büyüme hızı üzerinde gelir dağılımının etkileri araştırılmış, ve zaman dilimi olarak da 1960-1985 yılları kullanılmıştır. (bkz. Alesina ve Rodrik (1994), Persson ve Tabellini (1994)), 15 yıllık zaman dilimlerini kapsayan çalışmalarda 1970-1985 yılları esas alınmıştır (Pardo-Beltran 2002). Sonuçlarımızı literatürdeki ampirik bulgularla daha rahat kıyaslayabilmek için eski dönem sonuçlarını bu dönemlere denk tutmaya çalıştık ve 1960-1975, 1960-1985, ve 1970-1985 olmak üzere üç farklı örneklem üzerinde çalıştık. Son dönem olarak da, 1985-1999 yıllarını kapsayan bir örneklem oluşturduk.

WID'de 1958-1999 yılları için 151 farklı ülke için 5067 gözlem bulunmaktadır. Bunların 2185 tanesi güvenilir kabul edilmektedir. Gini katsayıları için 5050 gözlem, yüzdelik dilimler için ise 1762 gözlem bulunmaktadır. Bu çalışma için oluşturduğumuz dört örneklem için de sadece güvenilir gözlemleri kullandık. Daha detaylı bir çalışma yapabilmek için hem Gini katsayısı, hem de yüzde yirmilik dilimler için gelir dağılımı bilgileri olan gözlemleri seçtik. Bu sebeplerden küçük örneklerle çalışmak zorunda kaldık. 1960-1975 ve 1960-1985 yılları için 38, 1970-1985 yılları için 42, 1985-1999 yılları için ise 49 gözlemler oluşturduk. Gelir dağılımı istatistiklerini 5 yıllık bir dönem için topladık. Örneğin, 1985 yılı gelir dağılımı örneğini oluştururken, 1983 ve 1987 yılları arasındaki anketlerden yararlandık.

Büyüme hızları, reel kişi başına GSYİH içindir. Volatilité, reel kişi başına GSYİH'nın büyüme oranlarının standart sapması olarak tanımlanmıştır. Reel kişi başına GSYİH, kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı, ilk öğretime, orta öğretime ve yüksek eğitime katılma oranları ve doğurganlık oranları da World Develepoment Indicators veri bankasından temin edilmiştir.

IV. Gelir Dağılımının Büyüme Etkisi

İlk olarak, gelir dağılımının büyüme üzerindeki etkisinin zaman içerisinde değişip değişmediğini tespit edebilmek için, eski dönem uzun vade ortalama büyüme hızı ile Gini katsayısını ve önceki çalışmalarda ağırlıklı olarak kullanılan değişkenleri ilişkilendirdik. Eski dönem uzun vade büyüme hızı için 1960-1985, 1960-1975 ve 1970-1985 yılları ortalama büyüme oranlarını kullandık. Tablo 1 1960-1975 dönemi büyüme hızları için regresyon sonuçlarını göstermektedir. Diğer dönemler için sonuçlar, önemli farklılıklar göstermediği için burada ayrıca tartışılmayacaktır.

1960-1975 yılları için bulduğumuz sonuçlar, önceki çalışmalarla kolayca karşılaştırılabilir ve tutarlıdır. Afrika ve Latin Amerika ülkelerini tanımlayan değişkenler ve ilk öğretime katılma ve doğurganlık oranları istatistiki bakımdan anlamlıdır. Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde büyüme, diğer faktörler eşit kabul edildiğinde, yüzde 1 oranında daha düşüktür. İlk öğretime katılma oranı büyümeyi pozitif, doğurganlık negatif etkilemektedir. Alesina ve Rodrik (1994) ve Perotti (1996) benzer sonuçlar bulmuşlardır. Gini katsayısı ve büyüme arasında bu basit modelde anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Modeli Pardo-Beltran (2002)'de olduğu gibi lineer olmayan etkileri de kapsayacak şekilde geliştirerek, Gini katsayısının büyümeyi etkilediğini bu dönemde de göstermek mümkündür. Fakat burada amacımız, 1960'lar ve 1990'ları kıyaslamak olduğu için en standart yaklaşımdan fazla uzaklaşmamayı tercih ediyoruz.

Afrika ve Latin Amerika ülkelerini ayıran ikinci modeli, böyle bir ayırımın yapılmadığı birinci modelle kıyasladığımızda, bu ayırımın modelin açıklayıcılık gücünü önemli ölçüde artırdığını görüyoruz. Hem Afrika ve Latin Amerika değişkenlerinin katsayıları istatiki açıdan anlamlı bulunmaktadır, hem diğer katsayılar daha anlamlı çıkmaktadır, hem de R-kare önemli ölçüde yükselmiştir. Gelişme literatüründe R-kareler yüzde 50 ve yüzde 60 arasında değişmektedir. Bu çalışmada amaç uzun vade ortalama büyümeyi en iyi açıklayan modeli kurmak olmadığı için, analizi mümkün olduğunca basit tutmaya çalıştık. Büyüme oranları

üzerine yapılan ekonometrik çalışmalarda yüksek R-kareler elde etmek zaten mümkün olmamaktadır.

Tablo 1: 1960-1975 Ortalama Yıllık Büyüme Regresyon Sonuçları

	(1)		(2)	
	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Hata</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Hata</i>
Sabit	2,1531	2,5780	2,0837	1,9987
GSYİH70	0,000033	0,000030	0,000029	0,000027
GINI	-0,0215	0,0259	0,020330	0,0220
AFRIKA			-1,123500	0,5977
LATIN			-1,137600	0,5117
İLK	0,0138	0,0087	0,015890	0,0078
ORTA	0,0113	0,0163	0,017086	0,0174
LİSE	-0,0030	0,0347	-0,001980	0,0287
DOĞUR	-0,1551	0,0989	-0,015520	0,0070
R-kare	0,39		0,49	

Tablo 2a ve 2b aynı modelin, 1985-1999 yılları ortalama büyüme hızı için verdiği sonuçları göstermektedir. Tablo 1 ve Tablo 2a'yı kıyasladığımızda, sonuçların büyük ölçüde benzediğini görmekteyiz. Sabit, iki dönemde de anlamlı çıkmamakla beraber, 1985-1999 dönemi için daha düşüktür. Bu durum 1985-1999 döneminde daha önceki dönemlere kıyasla, dünya ülkelerindeki büyüme hızının düşüşüne işaret etmektedir.

Gini katsayısı yine anlamlı çıkmamaktadır. Latin Amerika değişkeni hala anlamlıdır ancak Afrika değişkeni açıklayıcılığını yitirmiştir. İlk öğretime katılma oranı, hala büyüme üzerinde belirleyicidir. Bu, aslında şaşırtıcı bir sonuçtur, çünkü, ilköğretime katılma oranları, bu dönemde büyük oranda yüzde yüze yaklaşmıştır. Bu nedenle, orta ve sonrası eğitime katılma oranlarının daha belirleyici olmaya başlaması beklenirdi. Aynı şekilde, lise ve sonrası eğitime katılma oranları büyümeyi negatif etkiler görülmektedir. Bu sonucu da açıklamak kolay değildir. Fakat eğitim ile ilgili değişkenleri bir bütün olarak değerlendirmek daha doğru bir sonuç verebilir. Bunlar birbirini tamamlayan verilerdir ve bu değişkenlerin etkileşimi eğitimin büyüme üzerindeki etkisini ölçmektedir. Tek tek orta öğretim ve sonrası için bulduğumuz katsayılar istatistiki olarak anlamlı çıkmasa da, birlikte anlamlıdırlar.

Tablo 2a: 1985-1999 Ortalama Yıllık Büyüme Regresyon Sonuçları

	(1)		(2)	
	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Hata</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Hata</i>
SABİT	1,2837	1,9110	1,3561	2,2502
GSYİH85	0,000020	0,00002	0,000047	0,00004
GINI	0,0344	0,0252	0,0315	0,0268
AFRIKA			-0,9529	0,7761
LATIN	-1,6384	0,5771	-2,0369	0,6145
İLK	0,0188	0,0148	0,0295	0,0157
ORTA			-0,0213	0,0153
LİSE	-0,0493	0,0164	-0,0399	0,0182
DOĞUR	-0,4474	0,2152	-0,4155	0,2828
R2	0,41		0,46	

Tablo 2b’de 1985-1999 dönemi büyüme sonuçlarını daha detaylı inceleyebiliriz. Doğurganlık oranı modele dahil edildiğinde Afrika değişkeni önemini yitirmektedir. İlk öğretim ve orta sonrası eğitim, her modelde anlamlı çıkmaktadır. Gini katsayısı, istikrarlı bir şekilde pozitif çıkmakla beraber, istatistiki bakımdan anlamlı çıkmamaktadır.

Tablo 2b: 1985-1999 Ortalama Yıllık Büyüme Regresyon Sonuçları

	(1)		(2)		(3)		(4)	
	<i>Katsayı</i>	<i>St. Hata</i>	<i>Katsayı</i>	<i>St. Hata</i>	<i>Katsayı</i>	<i>St. Hata</i>	<i>Katsayı</i>	<i>St. Hata</i>
GSYİH85	0,00003	0,00003	0,00004	0,00003	0,00003	0,00003	0,00005	0,00003
GINI	0,03769	0,02459	0,02693	0,02232	0,04279	0,02463	0,03723	0,02483
AFRIKA			-1,3766	0,6347	-0,9402	0,6958	-1,1368	0,7076
LATIN	-1,7113	0,5630	-1,7555	0,5731	-1,8982	0,5741	-2,1166	0,5951
İLK	0,0266	0,0090	0,0221	0,0092	0,0238	0,0091	0,0350	0,0127
ORTA							-0,0179	0,0141
LİSE	-0,0484	0,0163	-0,0520	0,0165	-0,0513	0,0163	-0,0415	0,0179
DOĞUR	-0,3488	0,1564			-0,2476	0,1720	-0,2812	0,1727
R2	0,41		0,40		0,43		0,45	

Gelir dağılımı için farklı ölçümler kullanılmaktadır. Gini katsayıları, daha detaylı ölçümlere göre daha sıklıkla hesaplandığı için, ampirik çalışmalarda ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Fakat özellikle politik ekonomi teorileri medyan oy kullanıcıya önem vermekte ve bu nedenle bu kesimin gelirden aldığı payın incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca, toplumun en fakir kesiminin göreceli fakirliği politik ve sosyal istikrarsızlığa daha büyük bir tehdit olarak algılandığında, bu kesimin gelirden aldığı pay önem kazanmaktadır. Bu bahsedilen ölçülere göre farklı gelir dağılımları, benzer Gini katsayıları verebilmektedir. Bazı kesimlerin, toplam gelirden aldıkları payda meydana gelen büyük değişiklikler Gini katsayılarında çok küçük değişikliklere sebep olabilmektedir. Bu nedenle, gelir dağılımının büyüme üzerindeki etkisini, Gini katsayısı yerine daha farklı ölçümler kullanarak da araştırdık.

Gini katsayısından başka, 3 farklı gelir dağılımı ölçüsü kullandık. Gini katsayısından sonra en çok kullanılan gelir dağılımı ölçümlerinden birisi, geliri en yüksek yüzde 20'lik kesimin, geliri en düşük yüzde 20'lik kesimin gelirinin kaç kat daha fazla gelir aldığıdır. Bu ölçümü Q5/Q1 olarak ifade ediyoruz. Q5 geliri en yüksek yüzde 20'lik kesimin toplam gelirden aldığı pay, Q1 ise geliri en düşük yüzde 20'lik kesimin toplam gelirden aldığı payı ifade etmektedir.

Kullandığımız ikinci gelir dağılımı ölçüsü $Q5/(Q1+Q2)$ olarak ifade edilmektedir ve bu da toplumun en zengin yüzde 20'lik kesiminin, toplumun en fakir yüzde 40'luk kesiminden kaç kat fazla gelir aldığı ölçüsüdür. Son olarak, politik ekonomi literatüründe popüler olan toplumun gelir açısından medyan oy vereninin bulunduğu dilimin toplam gelirden aldığı payı gösteren bir ölçü kullandık. Toplumun geliri en düşük ikinci ve üçüncü yüzde 20'lik dilimlerinin toplamı olan bu ölçüyü $Q2+Q3$ olarak ifade ediyoruz. Literatürde bu iki dilimin toplam gelirden aldığı pay, sadece ortadaki yüzde 20'lik kesimin aldığı paydan daha fazla kullanılmıştır.

Örneklerimiz arasında Gini katsayısı kullandığımız diğer üç gelir dağılımı ölçüsünün . korelasyonları ve bu korelasyonların zaman içerisinde değişimi Tablo 3'te verilmiştir. $Q5/(Q1+Q2)$ ile ifade ettiğimiz toplumun en zengin yüzde 20'lik kesiminin, toplumun en fakir yüzde 40'luk kesiminden kaç kat fazla gelir aldığını gösteren istatistik ve $Q2+Q3$ ile gösterdiğimiz medyan oy verenin içerisinde bulunduğu kesimin toplam gelirden ne kadar pay aldığını ölçen istatistik, Gini katsayısı ile oldukça yüksek korelasyon göstermektedir. 1970 yılı için korelasyonlar, bütün ölçümler için diğer zamanlara göre daha düşüktür. $Q5/Q1$ 'de zaman

içerisinde değişkenlik göstermektedir ancak yine de bu büyüklüğün zaman içerisinde yükseldiğini söyleyebiliriz.

Tablo 3: Gini Katsayısı ve Diğer Ölçümlerin Korelasyonu

	Q5/Q1	Q5/(Q1+Q2)	Q2+Q3
1960	0,78	0,89	-0,88
1970	0,68	0,72	-0,70
1985	0,72	0,89	-0,91
1999	0,84	0,89	-0,94

Tablo 4a ve 4b farklı gelir dağılımı ölçütleriyle büyüme regresyonlarını tekrarlamaktadır. Tablo 4a 1985-1999 yılları için ortalama büyüme hızını, 1985 yılındaki kişi başına düşen reel GSYİH, 1985 yılındaki gelir dağılımı, ilk ve orta sonrası eğitime katılma oranları ve bölgesel değişkenler ile açıklamaya çalışmaktadır. Kullanılan gelir dağılımı ölçüsü, ne değişkenlerin bire bir güvenilirliklerini, ne de regresyonun çoklu korelasyon katsayısını etkilemektedir. Gelir dağılımı ölçümleri istatistiki bakımdan anlamlı çıkmamakla birlikte, katsayıların işareti gelir bozukluğunun büyümeyi pozitif etkilediği yolundadır.

Tablo 4a: Farklı Gelir Dağılımı Ölçütleriyle Gelir Dağılımı-Büyüme İlişkisi

	(1)		(2)		(3)	
	<i>Katsayı</i>	<i>St. Hata</i>	<i>Katsayı</i>	<i>St. Hata</i>	<i>Katsayı</i>	<i>St. Hata</i>
GSYİH85	0,00004	0,00003	0,00004	0,00003	0,00004	0,00003
GINI					0,0269	0,0223
Q5/Q1	0,0346	0,0329				
Q2+Q3			-2,1106	3,1476		
AFRIKA	-1,2666	0,6120	-1,0004	0,5833	-1,3766	0,6347
LATIN	-1,6954	0,5663	-1,6166	0,5639	-1,7555	0,5731
İLK	0,0297	0,0045	0,0395	0,0115	0,0221	0,0092
LİSE	-0,0551	0,0165	-0,0524	0,0167	-0,0520	0,0165
R2	0,40		0,39		0,40	

Tablo 4b’de doğurganlık oranı açıklayıcı değişken olarak modele dahil edilmiştir. Doğurganlık oranı istatistiki açıdan anlamlı bir açıklayıcı değişkendir. Daha da önemlisi, eğitim değişkenleriyle çoklu bağlantı sergilememektedir. Gelir dağılımının büyümeye etkileri açısından, aynı sonuçları elde etmekteyiz, gelir dağılımı büyümeyi istatistiki bakımdan anlamlı bir şekilde

etkilememektedir. Gelir eşitsizliği ölçülerinin katsayılarının işareti ise tutarlı bir şekilde gelir bozukluğunun büyümeyi hızlandırdığı yönündedir ve bu sonuçlar gelir dağılımı için hangi ölçüyü kullandığımızdan etkilenmemektedir.

Tablo 4b: Farklı Gelir Dağılımı Ölçütleriyle Gelir Dağılımı-Büyüme İlişkisi

	(1)		(2)	
	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Hata</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Hata</i>
GSYİH85	0,00003	0,00003	0,00003	0,00003
GINI			0,0377	0,0246
Q5/(Q1+Q2)	0,1039	0,1412		
LATİN	-1,5440	0,5694	-1,7113	0,5630
İLK	0,0347	0,0068	0,0266	0,0090
LİSE	-0,0504	0,0166	-0,0484	0,0163
DOĞUR	-0,2422	0,1375	-0,3488	0,1564
R2	0,38		0,41	

Tablo 2a, 2b, 4a ve 4b'deki sonuçları değerlendirdiğimizde görüyoruz ki, gelir dağılımını nasıl ölçtüğümüzden bağımsız olarak, zaman içinde gelir dağılımının büyüme üzerindeki etkisinde ya da büyümeyi belirleyen başlıca faktörler arasında belirgin bir değişiklik olmamıştır.

V. Büyümenin Gelir Dağılımına Etkisi

Gelir dağılımının zaman içinde büyüme üzerine etkisini araştırdık. Bu bölümde büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini ve bu etkinin zaman içerisinde değişime uğrayıp uğramadığını araştıracağız. Ramey ve Ramey (1995) büyüme oranlarındaki yüksek volatilitenin, düşük ortalama büyüme oranlarına sebep olduğunu savunmuştur. Hausman ve Gavin (1996) Latin Amerika ülkelerini inceledikleri çalışmalarında, bu ekonomilerin daha volatil olduğunu ve daha büyük gelir bozuklukları sergilediklerini göstermişlerdir.

Büyüme, kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı, eğitime katılma oranları (ilk, orta ve orta sonrası), doğurganlık oranları ve büyüme oranındaki volatilitenin gelir eşitsizliğinin olası açıklayıcıları olarak belirlenmiştir. Tablo 5, gelir eşitsizliğinin ölçüsü olarak Gini katsayısının kullanıldığı regresyonun sonuçlarını vermektedir. Birinci model, 1985 yılındaki Gini katsayısının 1970-1985 yıllarındaki büyüme performansından nasıl etkilendiğini araştırmaktadır. İlk

öğretime katılma oranlarının ve doğurganlık oranının gelir eşitsizliğini belirleyen en önemli faktörler olduğu görülmektedir. Fakat ilk öğretime katılma oranı, Gini katsayısını pozitif olarak etkilemektedir ki, bunu açıklamak kolay değildir. Burada, eğitim katsayıları hep birlikte değerlendirilmelidir. Eğitime katılma oranlarının gelir dağılımı üzerindeki kompleks ve büyük ihtimalle lineer olmayan etkisi, bu üç değişkenin katsayılarının etkileşimleriyle modellenmektedir. Büyüme oranındaki volatilité gelir dağılımını bozmaktadır. Breen ve Garcia-Penalosa (1999) 1960-1990 yılları arasındaki makroekonomik volatilitenin gelir dağılımını olumsuz olarak etkilediğini bulmuşlardır. Sonuçlarımız bu bulgularla tutarlıdır.

İkinci, üçüncü ve dördüncü modeller 1999 yılındaki Gini katsayısının 1985-1999 yılları arasındaki büyüme performansından nasıl etkilendiğini göstermektedir. Bu dönemdeki veriler üzerindeki çalışmalardan aldığımız sonuçlar, daha önceki döneme göre sadece orta öğretime katılma oranının her spesifikasyonda istatistiki bakımdan anlamlı çıkması hususunda farklılık göstermektedir. Son dönemde daha yüksek eğitime katılma oranlarının gelir dağılımı üzerinde daha belirleyici olmaya başladığı sonucunu çıkarabiliriz. Benzer çalışmalar yapan ve kazanç eşitsizliklerini inceleyen araştırmacılar, kazanılan beceri seviyesinin kazanç eşitsizliğini azaltan en önemli faktör olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bu nedenle önümüzdeki dönemlerde, daha ileri eğitime katılma oranlarının gelir dağılımını etkileyen en önemli faktör olarak ortaya çıkmasını öngörebiliriz.

Tablo 5: Büyüme Performansının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi

	SABİT	BÜYÜME	VOL	KAMU	İLK	ORTA	LİSE	DOĞUR	R2
(1)			1,3801 (0,4788)	0,4449 (0,3582)	0,2254 (0,0608)	-0,1061 (0,0907)		3,1227 (1,0520)	0,57
(2)			0,3754 (0,1874)	0,0125 (0,2814)	0,3576 (0,0646)	-0,1252 (0,0818)		3,2223 (1,1569)	0,50
(3)			0,3257 (0,1381)	-0,0414 (0,2762)	0,3662 (0,0631)	-0,1929 (0,0905)	0,2138 (0,1357)	3,2974 (1,1274)	0,57
(4)	12,1671 (13,8538)	-0,2314 (0,8748)	0,1711 (0,0952)	-0,1238 (0,2998)	0,3177 (0,0992)	-0,2141 (0,0966)	0,1930 (0,1671)	2,1193 (1,7664)	0,56

White değişken varyans tutarlı standart hatalar parantez içinde verilmiştir.

VI. Türkiye’de Gelir Eşitsizliği

1994 yılında DİE’nin hanehalkı tüketim ve gelir anketine göre, Türkiye’de gelir dağılımı 1987’e göre daha bozuktur. 2002 yılı DİE hanehalkı tüketim ve gelir anketine göre ise 2002 yılında, 1994 yılı ile kıyaslandığında, gelir dağılımında düzelme olmuştur. Tablo 6; Türkiye’de gelir dağılımının zaman içerisinde nasıl değiştiğini göstermektedir. Ortaya çıkan resim, gelir dağılımının doksanlara kadar düzelme gösterdiği, doksanlı yılların ortalarına doğru oldukça bozulduğu ve 2002 yılına gelindiğinde, 1994 yılına göre düzeldiği, fakat 1987’deki seviyesinden de ileri gidememiş olduğudur. 1994 yılının sonuçlarının, o yılın kriz yılı olması nedeniyle, çok kısa süreli bir bozulmayı mı gösterdiği yoksa daha uzun süreli bir bozulmaya mı işaret ettiği tartışılmaktadır. O nedenle, biz, 2002 yılı sonuçlarını esas olarak 1987 sonuçlarıyla kıyaslayarak değerlendirmemizi sürdüreceğiz. Daha önceki dönemlerdeki gelişmeler Celasun (1989) tarafından ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Tablo 6: Türkiye’de Gelir Dağılımı

	1963	1968	1973	1986	1987	1994	2002
<i>Birinci % 20</i>	4,5	3	3,5	3,9	5,24	4,9	5,3
<i>İkinci % 20</i>	8,5	7	8	8,4	9,61	8,6	9,8
<i>Üçüncü % 20</i>	11,5	10	12,5	12,6	14,06	12,6	14
<i>Dördüncü % 20</i>	18,5	20	19,5	19,2	21,15	19	20,8
<i>Beşinci % 20</i>	57	60	56,5	55,9	49,94	54,9	50,1
<i>Gini</i>	0,55	0,56	0,51	0,46	0,43	0,49	0,44
<i>Q5/Q1</i>	12,67	20,00	16,14	14,33	9,53	11,20	9,45
<i>Q5/(Q1+Q2)</i>	4,38	6,00	4,91	4,54	3,36	4,07	3,32
<i>Q2+Q3</i>	20,00	17,00	20,50	21,00	23,67	21,20	23,80

1987 ve 2002 yılı sonuçları aslında şaşırtıcı derecede benzerlik göstermektedir. Gini katsayısı dışındaki bütün diğer ölçülerle 2002 yılı, aslında 1987’ye göre, çok az da olsa daha eşit bir gelir dağılımı sergilemektedir. Toplumun geliri en düşük yüzde 40’lık kesiminin toplam gelirden aldığı pay, 1987’ye göre, artmıştır. Gini katsayısı dışında hesapladığımız diğer ölçülerin toplumun en fakir kesimlerine daha büyük ağırlık vermesinden dolayı da bu ölçüler 1987’ye göre düzelme göstermiştir.

Kümülatif dağılımlara baktığımızda, 2002 yılında, 1987 yılına göre gelir düzeyi düşük kesimlerin lehine, gelir düzeyi ortanın üstünde olan kesimin aleyhine bir değişme olduğunu görüyoruz. Geliri en yüksek kesimin toplam gelirden aldığı paya baktığımızda, 2002 yılı gelir dağılımı, 1987 ile kıyaslandığında geliri yüksek kesimin lehine bir değişimi işaret etmektedir.

Tablo 7: Kümülatif Dağılım

	1963	1968	1973	1987	1994	2002
20%	4,5	3	3,5	5,24	4,9	5,3
40%	13	9,5	11,5	14,85	13,5	15,1
60%	24,5	20,6	24	28,91	26,1	29,1
80%	43	40	43,5	50,06	45,1	49,9

Tablo 8, 1987 ve 2002 yılları gelir dağılımlarını diğer ülkeler için kıyaslamaktadır. Bu tabloyu her iki dönem için 60 civarında ülkenin gelir dağılımı istatistiklerinden oluşturduk. Her iki dönemdeki ülkeler büyük oranda aynı olmakla birlikte, tam olarak aynı değildir. Rakamlar 1987 ve 1999 yılları etrafındaki 3 yıllık dönem için her ülke için tek gözlem olmak üzere hesaplanmıştır. Her iki dönemi kıyasladığımızda, dünya ülkelerinde genel olarak gelir dağılımında geliri en yüksek yüzde 20'lik kesimin lehine ve diğer kesimlerin aleyhine olmak üzere bir bozulma yaşandığını görmekteyiz. Bu olumsuz gelişme, gelir dağılımının tüm ölçülerinde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 8: Dünya Ülkelerinde Gelir Dağılımı

	1987		1999	
	Katsayı	St. Sapma	Katsayı	St. Sapma
<i>Birinci % 20</i>	0,0696	0,0238	0,0667	0,0227
<i>İkinci % 20</i>	0,1152	0,0277	0,1102	0,0240
<i>Üçüncü % 20</i>	0,1569	0,0238	0,1523	0,0216
<i>Dördüncü % 20</i>	0,2198	0,0221	0,2169	0,0194
<i>Beşinci % 20</i>	0,4354	0,0829	0,4498	0,0766
<i>Gini</i>	36,1144	9,6923	38,3473	9,3676
<i>Q5/Q1</i>	7,5239	4,1999	8,3521	5,4672
<i>Q5/(Q1+Q2)</i>	2,6692	1,2620	2,8850	1,4571
<i>Q2+Q3</i>	0,2721	0,0506	0,2625	0,0443

Dünyadaki gelir dağılımındaki bozulma gözönüne alındığında, bu dönemde Türkiye’de az da olsa bir ilerleme görülmüş olması, ya da en azından Türkiye’de gelir dağılımının belirgin bir şekilde daha geriye gitmemiş olması bir başarı olarak değerlendirilebilir.

Fakat ülkedeki gelir dağılımının çok bozuk olmaması, özellikle bu ölçüler yüzde 20’lik kesimlere dayanarak yapıldığı zaman, çok anlamlı olmayabilir. Nitekim dünya üzerindeki en fakir ülke, gelir dağılımının en bozuk olduğu ülke değildir. Gelir eşitsizliği, gelişmekte olan ülkelerde çok daha büyük bir sorundur. Doksanlı yıllarda dünya üzerinde gelir eşitsizliğinin arttığına dair bulgular vardır. Milanovic (2002) dünya için 1988 ve 1993 yılları için Gini katsayısını hesapladığında, 1988 de 63 olan Gini katsayısının 1993 yılında 66’ya yükseldiğini bulmuş ve gelir dağılımındaki bu bozulmanın ülkelerin içindeki gelir dağılımı eşitsizliğin artmasından değil, ülkelerin ortalama gelirleri arasındaki farkın artmasından kaynaklandığını ileri sürmüştür. O zaman Türkiye’nin son dönemde dünyadaki gelir eşitsizliğinin neresinde olduğu sorusunu da sormak gerekmektedir. Bu soruya bir cevap verebilmek için, Türkiye’de gelir dağılımının nasıl değiştiğine değil, reel gelirlerin nasıl değiştiğine bakmak gerekmektedir.

Tablo 9a-c Türkiye geneli, kent ve kırsal kesimleri için dolar bazında nominal ve reel gelirleri 1994 ve 2002 yılları için kıyaslamaktadır. Hesaplamalarda yıllık ortalama kurlar ve ABD GSYİH deflatörü kullanılmıştır. Nominal gelirlerde dolar bazında her kesim için artış söz konusudur. 1994 yılı Türkiye’nin çok büyük bir kriz yaşadığı yıldır ve gelir dağılımının da önceki ve sonraki dönemlere göre çok bozuk olduğu bir dönemdir. Bir kriz yılı ile kıyaslamamıza rağmen ortalama dolar bazında reel gelirin 2002 yılı için toplumun geliri en düşük ve en yüksek kesimleri için 1994’e kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Dolar bazında en yüksek reel artış yüzde 12 ile gelir sıralamasında en düşük ikinci yüzde 20’lik kesim için gerçekleşmiştir.

Tablo 9a: Dolar Bazında Reel Gelirlerin Seyri, Türkiye

	1994	2002	2002	Değişim
	\$	\$	1994\$	
Birinci % 20	368,90	414,05	359,27	-0,03
İkinci % 20	536,59	690,31	598,97	0,12
Üçüncü % 20	771,34	942,71	817,98	0,06
Dördüncü % 20	1140,24	1374,65	1192,77	0,05
Beşinci % 20	3118,90	3382,64	2935,09	-0,06

Kentlerdeki reel gelirlere baktığımızda tablo daha olumsuzdur. Geliri en düşük kesiminin bir kriz yılına göre bile reel gelirinde yüzde 10'luk bir düşme söz konusudur. Üçüncü ve dördüncü yüzde 20'lik dilimlerin ortalama reel gelirinde yükselme olmuş, diğer kesimler ise reel gelirlerinde kayba uğramıştır. Kırsal kesimde reel gelirlerde artış görmekteyiz. Geliri en düşük yüzde 20'lik kesim dışında kırsal bölgelerde yaşayan halkın reel gelirinde ciddi artışlar ortaya çıkmıştır.

Tablo 9b: Dolar Bazında Reel Gelirlerin Seyri, Kent

	1994	2002	2002 Değişim	
	\$	\$	1994\$	
Birinci % 20	435,98	454,46	394,33	-0,10
İkinci % 20	670,73	763,18	662,21	-0,01
Üçüncü % 20	905,49	1081,17	938,12	0,04
Dördüncü % 20	1375,00	1593,27	1382,47	0,01
Beşinci % 20	4393,29	4088,19	3547,28	-0,19

Tablo 9c: Dolar Bazında Reel Gelirlerin Seyri, Kır

	1994	2002	2002 Değişim	
	\$	\$	1994\$	
Birinci % 20	301,83	365,03	316,73	0,05
İkinci % 20	435,98	610,81	529,99	0,22
Üçüncü % 20	603,66	799,62	693,82	0,15
Dördüncü % 20	838,42	1063,95	923,18	0,10
Beşinci % 20	1643,29	2280,27	1978,57	0,20

Tablo 10 a-c ise 1994 ve 2002 yılı ortalama reel gelirleri TL bazında kıyaslamaktadır. Bu tablo oldukça düşündürücüdür. Doların yüksek değer kaybına uğramış olduğu bir dönemde sadece dolar bazında reel gelirlere bakmak yanıltıcı olabilir. Bu tablolar, Türkiye'de kentlerde yaşanan yüksek reel gelir kaybına işaret etmektedir. TL bazında, kentlerde yaşayan geliri en düşük kesimin reel geliri bir kriz yılına kıyasla yüzde 20 erimiştir. Kentlerde, her kesimdeki ortalama gelir en az yüzde 10 erimiştir. Reel gelirdeki en büyük kayıp ise toplumun geliri en yüksek kesiminde olmuştur. Fakat daha detaylı bir gelir dağılımı tablosu, geliri en yüksek yüzde 10'luk ya da yüzde 5'lik kesimin reel geliri konusunda farklı sonuç verebilir. Bu detayda bilgiler

1994 yılı için elimizde vardır ve burada toplumun geliri en yüksek yüzde 5'lik kesiminin gelirden çok fazla pay aldığı görülmektedir ve 1987-1994 arasındaki gelir dağılımındaki bozulmanın aslında geliri en yüksek yüzde 20'lik kesimin lehine değil, geliri en yüksek yüzde 5'lik kesimin lehine olduğu görülmektedir. 2002 yılı için henüz bu detayda veriler açıklanmadığı için bu analizi şimdilik yapamıyoruz.

Tablo 10a: TL Bazında Reel Gelirlerin Seyri, Türkiye

	1994	2002	2002	Değişim
	TL	TL	1994 TL	
Birinci % 20	11	625	9,35	-0,15
İkinci % 20	16	1042	15,59	-0,03
Üçüncü % 20	23	1423	21,29	-0,07
Dördüncü % 20	34	2075	31,05	-0,09
Beşinci % 20	93	5106	76,40	-0,18

Tablo 10b: TL Bazında Reel Gelirlerin Seyri, Kent

	1994	2002	2002	Değişim
	TL	TL	1994 TL	
Birinci % 20	13	686	10,26	-0,21
İkinci % 20	20	1152	17,24	-0,14
Üçüncü % 20	27	1632	24,42	-0,10
Dördüncü % 20	41	2405	35,98	-0,12
Beşinci % 20	131	6171	92,33	-0,30

Tablo 10c: TL Bazında Reel Gelirlerin Seyri, Kır

	1994	2002	2002	Değişim
	TL	TL	1994 TL	
Birinci % 20	9	551	8,24	-0,08
İkinci % 20	13	922	13,79	0,06
Üçüncü % 20	18	1207	18,06	0,00
Dördüncü % 20	25	1606	24,03	-0,04
Beşinci % 20	49	3442	51,50	0,05

Bu tablolar, Türkiye'nin dünyada artan gelir eşitsizliğinden kendisini koruyacak politikalar oluşturamamış olduğu sonucunu çıkarmamıza neden olmaktadır. Türkiye'de toplumun önemli bir kesimi reel gelirlerinde bir erozyon yaşamıştır. Dünyada ortalama gelirler arasındaki farkların artmakta olduğunu biliyoruz fakat bunun ne oranda olduğu incelendiğinde Türkiye'de toplumun büyük kesimlerinin, dünya genelinde daha düşük gelir kesimlerine doğru kayıp kaymadığını görebiliriz. Fakat ne olursa olsun, toplumun geliri düşük kesimlerinin yaşadığı gelir kaybının, yoksulluk tanımları büyük ölçüde değişmediği takdirde, Türkiye'de yoksulluk oranını artırması kaçınılmazdır.

VII. Sonuç

Büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki hala tartışılmaktadır. Ampirik çalışmalarda, verilerdeki yetersizlikler ve büyüme ve gelir dağılımı arasındaki karmaşık ilişki nedeniyle konsensüse varılamamıştır. Bu çalışmada büyüme-gelir dağılımı ilişkisinin zaman içerisinde belirgin farklılıklar gösterip göstermediği araştırılmıştır.

1960-1975 ve 1985-1999 dönemleri için yapılan analizlerde gelir dağılımının büyüme üzerindeki etkisi belirsizliğini korumaktadır. Gini katsayısı ve büyüme arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. İlk öğretime katılma oranı iki dönemde de büyüme üzerinde belirleyicidir. Son dönem için lise ve sonrası eğitime katılma oranları büyümeyi negatif etkiler görülmektedir. Bu sonuç tek başına anlamsız gibi görülmekle birlikte, eğitim ile ilgili değişkenler bir bütün olarak değerlendirildiğinde açıklanabilmektedir. Doğurganlık oranları her iki dönemde de istatistiki bakımdan anlamlıdır.

Bu bulgular, Türkiye'nin büyüme politikası için eğitime ayrılacak kaynakların en doğru kullanım olduğunu göstermektedir. Doğurganlık oranları da eğitime katılma oranlarının yükselmesiyle düşeceğinden, eğitim başlıca hedef olmalıdır.

Büyümenin, daha doğrusu büyüme oranlarındaki volatilitenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi de araştırılmıştır. İlk öğretime katılma oranlarının ve doğurganlık oranının gelir eşitsizliğini belirleyen en önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir. Volatilitenin gelir dağılımını bozmaktadır.

1994 yılında DİE'nin hanehalkı tüketim ve gelir anketine göre, Türkiye'de gelir dağılımı 1987'e göre daha bozuktur. 2002 yılı anketine göre ise Türkiye'de gelir dağılımı 1994'e göre düzelme göstermiştir. 2002 yılında, 1987 yılına göre gelir düzeyi düşük kesimlerin lehine, gelir düzeyi ortanın üstünde olan kesimin aleyhine bir değişme olduğunu görüyoruz. Geliri en yüksek kesimin toplam gelirden aldığı paya baktığımızda, 2002 yılı gelir dağılımı 1987 ile kıyaslandığında geliri yüksek kesim lehine bir değişme olmuştur.

Dünya ülkeleri için her iki dönemi kıyasladığımızda genel olarak gelir dağılımında geliri en yüksek yüzde 20'lik kesimin lehine ve diğer kesimlerin aleyhine olmak üzere bir bozulma yaşandığını görmekteyiz. Bu olumsuz gelişme, gelir dağılımının tüm ölçülerinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin bu dönemde gelir dağılımında bir bozulma yaşamamış olması sevindiricidir.

Fakat reel gelirlerin zaman içerisinde değişimi incelendiğinde, Türkiye'de özellikle kentlerde yüksek reel gelir kaybı yaşandığını görmekteyiz. TL bazında, kentlerde yaşayan geliri en düşük kesimin reel geliri, bir kriz yılına kıyasla, yüzde 20 erimiştir. Kentlerde, her kesimdeki ortalama gelir en az yüzde 10 erimiştir. Bu rakamlar, Türkiye'de nispi bir yoksullaşmaya işaret etmektedir. Türkiye, dünya genelinde bozulan bir gelir dağılımı koşullarında, kendi gelir dağılımını koruyabilmiş fakat etkin bir büyüme politikası izleyememiştir. Uzun vadede yüksek büyüme oranlarına ulaşabilmek için en etkin politika, hala eğitime yatırım yapmak olarak ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklar

Alesina, A. ve R. Perotti, "Income Distribution, Political Instability, and Investment", *European Economic Review* (40)6, 1996, pp. 1203-28.

Alesina, A. ve D. Rodrik, "Distributive Politics and Economic Growth", *Quarterly Journal of Economics*, (109)2, 1994, pp. 465-90.

Breen, R. ve C. Garcia-Penalosa, *Income Inequality and Macroeconomic Volatility: An Empirical Investigation*, Mimeo, Nuffield College, Oxford, 1999.

Celasun, M., "Income Distribution and Employment Aspects of Turkey's Post-1980", *ODTÜ Gelişme Dergisi* (16)3-4, 1989, pp. 1-31.

Deininger, K. ve L. Squire, "A New Data Set Measuring Income Inequality", *World Bank Economic Review*, (10)3, 1996, pp. 565-91.

Deininger, K. ve L. Squire, "Economic Growth and Income Inequality: Reexamining the Links", *Finance and Development*, 1997, pp. 38-41.

Dollar, D. ve A. Kray, *Growth is Good for the Poor*, The World Bank Development Research Group, 2000.

Ghura, D.; C. A. Leite, ve C. Tsangarides. *Is Growth Enough? Macroeconomic Policy and Poverty Reduction*. *IMF Working Paper*, 2002, no:118.

Hausman, R. ve M. Gavin, *Securing Stability and Growth in a Shock Prone Region: The Policy Challenges for Latin America*, Hausman, R. ve H. Reisen (ed) *Securing Stability and Growth in Latin America*, OECD Paris, 1996.

Kalecki, M., *Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy, 1933-1970*. Cambridge, Cambridge University Press, 1971.

Keynes, J. M., *The General Theory of Employment, Interest and Money*. First Harvest/Harcourt Brace Edition 1964(1936).

Kuznetz, S., "Economic Growth and Income Inequality", *American Economic Review*, (45)1, 1955, pp. 1-28.

Kuznetz, S., "Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations", *Economic Development and Cultural Change*, (11)2, 1963, pp. 1-80.

Milanovic, B., "True World Income Distribution, 1988 and 1993: First Calculation Based on Household Surveys Alone", *The Economic Journal*, (122), 2002, pp. 51-92.

Pardo-Beltran, E., "Effects of Income Distribution on Growth", *CEPA Working Paper* 2002-16.

Perotti, R., "Growth, Income Distribution and Democracy: What the Data Say?", *Journal of Economic Growth*, (1), 1996, pp. 149-87.

Persson, T. ve G. Tabellini, “Is Inequality Harmful for Growth?” *American Economic Review*, (84)3,1994, pp. 600-21.

Ramey, G. ve V. A. Ramey, “Cross-Country Evidence on the Link Between Volatility and Growth”, *American Economic Review* ,(85)5, 1995, pp. 1138-51.

Weede, E. , “Income Inequality, Democracy and Growth Reconsidered”, *European Journal of Political Economy* , (13), 1997, pp. 751-64.

Weisbrot, M. D. Baker, R. Naiman ve G. Neta, Growth May Be Good for the Poor – But are IMF and World Bank Policies Good for Growth? A Closer Look at the World Bank’s Most Recent Defense of Its Policies. Mimeo. CEPR, 2000.

Yazışma Adresi:

Ayla Oğuş
Yardımcı Doçent
İzmir Ekonomi Üniversitesi
Ekonomi Bölümü
Sakarya Cad. No:156
35330 Balçova, İzmir

Tel: 232 488 8343

Fax: 232 279 2626

Email: ayla.ogus@ieu.edu.tr